

सिंधु जल करार 1960

सिंधु जल करारावर तीन सदस्यीय पाकिस्तानी शिष्टमंडळ आणि भारतीय शिष्टमंडळ यांच्यात नवी दिल्लीत चर्चा सुरू झाली. भारताचे नवे सिंधु आयुक्त, आशिष पाल, भारतीय बाजूचे नेतृत्व करत असल्याने, इस्लामाबादमध्ये झालेल्या शेवटच्या बैठकीच्या तीन महिन्यांच्या आत ही बैठक होणार आहे. स्थायी सिंधु आयोगाची (PIC) 117 वी बैठक 1 ते 3 मार्च दरम्यान इस्लामाबाद येथे झाली. भारतीय संघाचे नेतृत्व भारताचे तत्कालीन सिंधु आयुक्त पीके सक्सेना यांनी केले होते.

सिंधु जल करार 1960: ऐतिहासिक पार्श्वभूमी

- सिंधु जल करारावर (IWT) तत्कालीन भारतीय पंतप्रधान जवाहरलाल नेहरू आणि पाकिस्तानचे तत्कालीन अध्यक्ष अयुब खान यांनी स्वाक्षरी केली होती. जागतिक बँकेने मध्यस्थी केली होती, करारासाठी वाटाघाटी नऊ वर्षे चालली.
- 1947 मध्ये भारताची फाळणी झाल्यापासून, सिंधु नदी ही भारत, पाकिस्तान, चीन आणि अफगाणिस्तान या चार देशांमध्ये वादाचा मुद्दा बनली होती. नदीचा उगम तिबेटमधून होतो.
- 1948 मध्ये भारताने काही काळ पाकिस्तानचे पाणी अडवले होते, परंतु नंतर युद्धविरामानंतर ते पुन्हा सुरू केले. 1951 मध्ये पाकिस्तानने हे प्रकरण संयुक्त राष्ट्रात (UN) नेले आणि भारतावर अनेक पाकिस्तानी गावांचा पाणीपुरवठा बंद केल्याचा आरोप केला.
- UN च्या शिफारशींवर, जागतिक बँकेने 1954 मध्ये हा करार केला. शेवटी 19 सप्टेंबर 1960 रोजी त्यावर स्वाक्षरी झाली.

काय आहे सिंधु जल करार 1960?



- या करारात सिंधु नदी आणि तिच्या पाच उपनद्यांच्या पाणी वाटपाच्या अटी स्पष्ट केल्या आहेत: **भारताला तीन पूर्वेकडील नद्यांवर नियंत्रण मिळाले, जे आहेत:**
 1. रवी
 2. बियास
 3. सतलज
- कोणतीही अनिष्ट परिस्थिती निर्माण होईपर्यंत पूर्वेकडील नद्यांचे सर्व पाणी भारताच्या अनिर्बंध वापरासाठी उपलब्ध असेल.

पाकिस्तानने तीन पश्चिम नद्यांवर नियंत्रण मिळवले आहे, त्या:

1. सिंधू
 2. चिनाब
 3. झेलम
- संयुक्त राष्ट्रसंघाने पाणीवाटपावरून उद्भवणाऱ्या कोणत्याही वादाचे निराकरण करण्यासाठी एक स्थायी सिंधू आयोग स्थापन केला होता, ज्यामध्ये लवादाची एक यंत्रणा होती, ज्यामध्ये विवादांचे समाधानकारक समाधान होईल.
 - या करारानुसार, भारत पाश्चिमात्य नद्यांचे पाणी साठवण, सिंचन आणि वीजनिर्मिती यांसारख्या घरगुती, गैर-उपयोगी गरजांसाठी वापरू शकतो.
 - या करारामुळे भारताला 20% सिंधू नदी प्रणालीचे पाणी आणि उर्वरित 80% पाणी पाकिस्तानला दिले जाते.

भारत पाकिस्तानला जाणारे पाणी रोखू शकतो का? (Can India stop water flow to Pakistan?)

- नाही! करारानुसार नाही.
- करारातील तरतुदींचा वापर करून पाकिस्तानला मिळणारा पाण्याचा प्रवाह कमी करणे, हे भारत करू शकतो.
- परंतु पाण्याच्या प्रवाहावर परिणाम करणारा कोणताही प्रकल्प, खर्च आणि त्यावरील आक्षेप लक्षात घेता अंमलबजावणीसाठी वेळ घेईल.
- पाकिस्तानने पाच भारतीय जलविद्युत प्रकल्पांवर आणि वुल्लर बॅरेज (तुलबुल नेव्हिगेशन प्रोजेक्ट) वर आक्षेप घेतला आहे, ज्यावर भारताने पुन्हा काम सुरू करण्यापूर्वी त्याचा निपटारा करणे आवश्यक आहे.

भारत या करारातून एकतर्फी बाहेर पडू शकतो का?

- या करारामध्ये कोणत्याही देशाने एकतर्फी करारातून बाहेर पडण्याची कोणतीही तरतूद नाही. या कराराच्या कलम १२ मध्ये असे म्हटले आहे की, "या करारातील तरतुदी, किंवा, परिच्छेद (३) च्या तरतुदींनुसार सुधारित केलेल्या या करारातील तरतुदी, दोन्ही सरकारांमधील त्या हेतूसाठी योग्यप्रकारे मंजूर झालेल्या कराराद्वारे समाप्त होईपर्यंत लागू राहतील."
- तरीही भारताला ते रद्द करण्याची इच्छा असेल, तर कराराच्या कायद्यावरील १९६९च्या व्हिएन्ना अधिवेशनाचे (1969 **Vienna convention on the law of treaties.**) देशाने पालन केले पाहिजे.

भारताच्या राष्ट्रपतींनी या करारावर स्वाक्षरी केली होती का?

- या कराराच्या वैधतेला न्यायालयात आव्हान दिले जात आहे कारण त्यावर भारतीय प्रजासत्ताकचे प्रमुख नसलेल्या भारताच्या पंतप्रधानांनी स्वाक्षरी केली होती. भारताचे राष्ट्रपती हे राज्याचे अधिकृत प्रमुख असतात.

सिंधूला जोडणारे भारत-पाक विवाद: टाइमलाइन

- 1948: भारताने पाकिस्तानला जाणाऱ्या बहुतेक कालव्यांचा पुरवठा बंद केला. पण नंतर पुनर्संचयित करते.
- 1951: पाकिस्तानने भारतावर आपल्या अनेक गावांचे पाणी कपात केल्याचा आरोप केला.
- 1954: वर्ड बँक दोन देशांसाठी पाणी वाटपाचा फॉर्म्युला घेऊन आली.
- 1960: सिंधू जल करारावर स्वाक्षरी.
- 1970: भारताने काश्मीरमध्ये जलविद्युत प्रकल्प उभारण्यास सुरुवात केली. पाकिस्तानने चिंता व्यक्त केली आहे.
- 1984: भारताने झेलमवर तुलबुल बॅरेज बांधल्याबद्दल पाकिस्तानचा आक्षेप.
- 2007: किशनगंगा जलविद्युत प्रकल्पावर पाकिस्तानने चिंता व्यक्त केली.

- 2008: लष्कर-ए-तैयबाने भारताविरुद्ध मोहीम सुरू केली. त्याचा प्रमुख हाफिज सईद भारतावर जलदहशतवादाचा आरोप करतो.
- 2010: पाकिस्तानने भारतावर सातत्याने पाणीपुरवठा खंडित केल्याचा आरोप केला.
- 2016: भारताने सिंधू जल कराराचा सीमापार दहशतवादाशी (उरी हल्ला) संबंध जोडण्याच्या कामाचे पुनरावलोकन केले.

byjusexamprep.com